

Lino Veljak

Zagorska 22, HR-10000 Zagreb
lveljak@ffzg.hr

Ima li neangažirane filozofije?

Sažetak

Postavlja se pitanje: postoji li uopće nekakva neangažirana filozofija? Naime, svaka filozofija koja se može ocijeniti tim imenom, a ne kao ideologija, sofistika ili obmanjivanje, valjala bi se označiti kao takvo mišljenje koje ostaje vjerno istini, dakle kao filozofija angažirana u službi istine. Suprotno, ona filozofija koja je stupila u službu svjetovne ili onostrane moći uopće se ne može vrednovati kao filozofija. Stoga, nameće se još jedno pitanje: je li ovdje umjesna paralela s tzv. angažiranom umjetnošću? Odgovor je omogućen posredstvom definicije filozofije kao djelatnosti bespoštednog služenja istini.

Ključne riječi

filozofija, angažman, larpurlartizam, istina, služba, Trazimah, Heidegger, prokazivanje, nepostupljivost

Ako se postavlja pitanje o angažiranoj filozofiji, onda bi ponajprije valjalo definirati što je to *angažirana filozofija*. Nameće se mogućnost takvog definiranja posredstvom razlikovanja angažirane filozofije od one filozofije koja to nije, dakle od neangažirane filozofije. No, ima li uopće *neangažirane filozofije*?

Bit će od koristi da najprije razjasnimo značenje pojma angažiranosti. Taj se pojam izvodi iz glagola *angažirati*, koji dolazi od francuskoga *engager*,¹ a u hrvatski je jezik vjerojatno došao iz njemačke inačice toga glagola: *engagieren*.² Glagol *angažirati*, pa stoga i izvedenica *angažirano*, ima dva osnovna značenja: (1.) prvo se značenje odnosi na primanje nekoga ili nečega u posao ili službu, pridobivanje nekoga za nešto (za neki posao ili kakav projekt), pokretanje nekoga za nešto; (2.) drugo se značenje odnosi na zalaganje ili zauzimanje za nešto, uključivanje u nešto ili miješanje u nešto.³

Svaka je filozofija posvećena istraživanju istine (ili vjerodostojnosti onoga što se može smatrati istinolikim), razlikovanju istinitoga od lažnoga, onoga što jest od onoga što nije, onoga što je moguće od onoga što nije moguće, valjanoga od nevaljanoga, dobra od zla, lijepoga od ružnoga, i tako redom. To vrijedi i za najneutralnije zamislivo filozofiranje, ono koje ne želi ništa čuti o prolaznim, slučajnim, ovozemaljskim bićima i pojavama, pogotovo ne

1

Usp. »s'enganger«, *linguee.fr*. Dostupno na: <https://www.linguee.fr/francais-allemand/translation/s/%27enganger.html>, (pristupljeno 1. 11. 2022.).

2

Glagol *engagieren* ima dva osnovna značenja: *obvezati* i *povezati*. Prema: Konrad Duden, Dieter Berger, Werner Scholze-Stubenrecht

(ur.), *Duden. Rechtschreibung der deutschen Sprache und der Fremdwörter*, Bibliographisches Institut, Mannheim – Wien – Zürich 1986., str. 240.

3

Usp. »angažirati«, *jezikoslovac.com*. Dostupno na: <https://jezikoslovac.com/word/x5k5>, (pristupljeno 1. 11. 2022.).

o nekakvoj dnevnoj politici i sličnim – kako bi neki filozof obuzet uzvišenim osjećajem filozofijske misije rekao – trivijalnostima nedostojnima da se pravi filozof njima na bilo koji način bavi. I takva »uzvišena filozofija« (u obličju, primjerice *philosophiae perennis*)⁴ angažirana je na obogaćivanju ljudskog duha, kao i na oslobađanju onih koji su spremni na slobodu od obmana, laži i neosnovanih mnijenja.

Iznimku čini tek ona vrsta filozofiranja koja se zadovoljava intelektualnim igrarijama, odnosno ona koja ne uzima u obzir ni istinu, ni vjerodostojnost spoznaje, ni razlikovanje dobra od zla. Upitno je, međutim, može li se takvo poigravanje idejama, pojmovima i izvodima uopće i uvrstiti u bilo kakvu kategoriju filozofije, ili u – čak i najšire shvaćenu – definiciju filozofije.

Izuzmemo li takve tipove pseudofilozofiranja, svaka se filozofija uklapa u drugo značenje pojma angažiranosti. Naime, svaka se filozofija na sebi svojstven način: a) zalaže i zauzima za neko spoznavanje istinitoga ili vjerodostojnoga, ili se b) uključuje u djelatnost razlikovanja dobra od zla, ili se pak c) miješa u određivanje razlike pravednoga od nepravednoga, lijepoga od ružnoga, odnosno u relativizaciju važenja krutih razlikovanja, u opovrgavanje neutemeljenih prosudbi itd.

Ne uklapa se, međutim, svaka filozofija u opseg prvog značenja. Nije svaka filozofija upletena u nečiju službu, kao što nije ni objekt pridobivanja za nešto. Kao prva pomisao javlja se pridobivanje filozofije za neki politički ili društveni pokret i njemu pripadan projekt očuvanja ili mijenjanja zatečenog stanja. Na to se nadovezuje i asocijacija na pojam *dvorskog filozofa*,⁵ gdje neki – zbiljski ili umišljeni – filozof služi ovoj ili onoj ovozemaljskoj moći, kao i na pojam *ancilla theologiae*,⁶ gdje filozof služi promicanju transcendentnih vjerovanja i njima pripadajućih dogmi. Pored degradacije filozofije na sluškinju (ili, kako bi tumači skloni relativiziranju i redukciji rekli, družbenicu) teologije, recentna su vremena svjedočila, a na raznovrsne načine i danas svjedoče, svodenju filozofije na rang *ancillae politicae*, što je osobito jasno došlo na vidjelo u razdoblju kada je vladajuća (»marksizmom-lenjinizmom« legitimirana) moć nametala »dijamatovsku« dogmu. U tom bi smislu mogla biti poučna analiza usuda filozofije (koja je ostala vjerna filozofijskoj misiji) u našoj sredini, što ju je dala Gordana Bosanac.⁷

Ukoliko je svaka filozofija obvezana istini (ili raskrinkavanju onoga što *nije* niti *može biti* istinito ili vjerojatno), kao što je obvezana i za to što čini na planu obogaćivanja ljudskog duha, a pod uvjetom da uopće i jest filozofija, utoliko je ona neraskidivo povezana s tom svojom misijom. Iz toga nužno slijedi i to da je svaka filozofija (dakako, u naznačenom smislu) – *angažirana filozofija!* No, što je s onim tipovima filozofiranja koji asociiraju na spomenuti pojam *dvorskog filozofa*? Dvorski filozof primljen je u službu *dvora*. Naravno, pojam dvora valja shvatiti metaforički: taj dvor može biti neki marksističko-lenjinistički institut, katoličko sjemenište, islamska medresa ili odjel za marketing neke multinacionalne korporacije. Stupajući u službu, on se formalno, potpisivanjem ugovora o angažmanu ili na temelju neke druge procedure, ili prešutno, na temelju samorazumijevanja, obvezao da će promicati dogme i/ili interese svojega poslodavca. Tako je on postao *angažirani filozof!* Time je, međutim, njegovo filozofiranje izgubilo karakter filozofije. Njegova se filozofija preobrazila – u mjeri u kojoj se on iskreno pridržava preuzete obveze – u ideologiju, sofistiku, apologetiku ili propagandistiku, iznevjerivši time temeljnu misiju filozofije, bespoštedno i dosljedno služenje istini. U onoj pak mjeri u kojoj iznevjerava preuzetu obvezu dajući prednost istini nad

poslodavčevim interesima, on ostaje u okružju filozofije, samo što je u tom slučaju razapet između (1.) one vrste angažiranosti koja ukida filozofiju⁸ i pretvara je u sredstvo za obranu dogme i interesa, i (2.) one vrste angažiranosti koja ostaje vjerna pozivu filozofije.

Samo se tom razapetošću može objasniti paradoks (ili prividni paradoks) da je filozofa i filozofije bilo kako u antičkim tiranijama i srednjovjekovlju, tako i u apsolutističkim monarhijama i u modernim diktaturama, kao i u totalitarnim vladavinama, i to među onima koji su bili angažirani u službi ovoga ili onoga tipa. Toma Akvinski i Tereza Avilska bili su u svoje vrijeme na rubu toga da budu proglašeni hereticima. Te sreće nisu bili Giordano Bruno i Markantun de Dominis (ovaj drugi je izbjegao lomaču time što je umro nekoliko dana prije konačne osude). Upravo bi se uvidom u spomenutu razapetost, koja bi se uz malo preuzetnosti mogla tumačiti u ključu *lukavstva filozofskog uma*, također mogle razriješiti – za ovu našu temu višestruko indikativne – dvojbe u pogledu pitanja o Hegelu kao državnom filozofu (njem. *Staatsphilosoph*), koji je služio interesima pruske monarhije.⁹

Dva značenja ili smjera angažiranosti filozofije – angažman u smislu služenja ovozemaljskim moćnicima ili moćima, svejedno legitimiraju li se oni sekularno ili transcendentno, kao i suprotno, angažman u službi istine – dovode do opravdanja (dijalektičkog?) paradoksa: *angažirana filozofija nije filozofija, a neangažirana filozofija jest i angažirana i filozofija u pravom smislu*.

No, ima još jedno (recimo, treće) značenje angažiranosti, koje bi se u strukturalnom pogledu možda dalo izjednačiti sa značenjem angažiranosti u sintagmi *angažirana umjetnost*. Antiteza angažiranoj umjetnosti jest *larpurlartizam*, umjetnost koja je sama sebi svrhom, kako je to izvorno formulirano u 19. stoljeću u Francuskoj, počevši od Théophilea Gautiera, pa nadalje.¹⁰ Larpur-

4

Primjerice, o perenijalnoj filozofiji vidi: Whitall N. Perry, *A Treasury of Traditional Wisdom*, Fons vitae, Louisville 2001; Jagor Bučan, *U znaku Jednoga. Ogleđi i prikazi o romanu, perenijalnoj misli i duhovnom itinerariju*, ArTresor naklada, Zagreb 2020.

5

Usp. Lino Veljak, *Horizont metafizike*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 1988., str. 203 i dalje.

6

Usp. Hent de Vries, »Philosophia ancilla theologiae«, prev. Jack Ben-Levy, *The Bible and Critical Theory* 5 (2009) 3, str. 41.1–41.19.

7

Usp. Gordana Bosanac, »Mjesto i značenje Blaženke Despot u suvremenoj hrvatskoj filozofiji«, *Filozofska istraživanja* 28 (2008) 3, str. 625–637, posebno str. 626–627.

8

Vjerojatno ne treba posebno naglašavati da ovo ukidanje filozofije nema nikakve veze s hegelovskim pojmom *Aufhebung*, a koje dolazi do izražaja i u Marxovu ukidanju filozofije.

9

Usp. Dieter Henrich, *Hegel im Kontext*, Suhrkamp, Frankfurt na Majni 2010; Walter Jaeschke, *Hegel-Handbuch. Leben – Werk – Schule*, J. B. Metzler, Stuttgart 2003. Uputno je u domaćem kontekstu podsjetiti i na to da je svojedobno Vanja Sutlić i sâm bio naveden na sudjelovanje u raspravi o tomu može li ga se smatrati *Staatsphilosophom*. Usp. Damir Barbarić (ur.), *Prema povijesnom mišljenju. Uz djelo Vanje Sutlića*, Matica hrvatska, Zagreb 2016.

10

Usp. Albert Cassagne, *La Théorie de l'art pour l'art en France chez les derniers romantiques et les premiers réalistes*, Librairie Hachette, Pariz 1906. Sâm pojam *l'art pour l'art* stariji je od Gautiera: uveo ga je još 1818. godine Victor Cousin. Usp. »larpurlartizam«, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (2021), Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35475> (pristupljeno 1. 11. 2022.). No, ne bi trebalo izgubiti iz vida korijen ideje samosvrhovite ljepote u Kantovu pojmu *bezinteresnog svidanja*. Usp. Immanuel Kant, *Kritika rasudne snage*, prev. Viktor D. Sonnenfeld, Kultura, Zagreb 1957., str. 49.

lartizam nije, dakako, ni kao teorijska postavka, ni kao umjetnička praksa specifično, rezerviran za francusku kulturu, već se on u različitim oblicima razvijao u svim europskim, ali i ne samo europskim sredinama. U tom se smislu nerijetko koristi i latinska oznaka *ars gratia artis*.¹¹

Navedeni koncept samosvrhovite umjetnosti izazvao je različite vrste kritika, koje su u značajnom dijelu svojih učinaka proizvele koncept angažirane umjetnosti. Kritike larpurlartizma dolazile su s raznih strana, a najpoznatije su one koje su upućivali različiti marksisti, bili oni to po samorazumijevanju ili pak na temelju izvanjskih klasifikacija. U toj kategoriji kritičara svakako se svojom suptilnošću ističe Walter Benjamin, što osobito dolazi do izražaja u njegovu znamenitom spisu »Umjetničko djelo u razdoblju tehničke reprodukcije«. ¹² Larpurlartistička umjetnost može se, naglašava ovaj zastupnik »marksističke hermeneutike«, iskazati kao estetiziranje politike, i to upravo fašističke politike, kako se to očituje u Marinettijevu futurizmu, čemu komunisti moraju suprotstaviti *politiziranje umjetnosti*.¹³ Umjetnost bi, dakle, bila angažirana: ona je angažirana ili na strani reakcije ili pak na strani onih snaga koje pokušavaju revolucionarno mijenjati svijet.

Zastupnici dogmatskog marksizma još jasnije pokazuju kakva bi to trebala biti angažirana umjetnost. Kako je to, pozivajući se na Lenjina, formulirao Mao Ce-tung, proleterska književnost i umjetnost predstavljaju sastavni dio proleterske revolucije i nema nikakve samosvrhovite umjetnosti koja bi bila s onu stranu klasne borbe.¹⁴ Umjetnost je ili angažirana za našu stvar ili se ona pak zalaže za interese naših protivnika. Tko nije s nama, taj je protiv nas.¹⁵

Vrijedi li to i za filozofiju? Želimo li odgovoriti na to pitanje, morat ćemo uzeti u obzir razliku između umjetnosti i filozofije. Tradicionalistički shvaćena umjetnost (ona koja zaslužuje to ime) nalazi se u službi ljepote,¹⁶ dok je filozofija – ako to uopće jest – u službi istine,¹⁷ da se poslužimo jednom emfatičkom formulacijom. Istina kojoj filozofija služi u skladu je i s dobrom i pravednošću, a samo u platonističkoj tradiciji i s ljepotom. Naime, mnogo je toga u zbiljnosti, koja je predmet filozofije, nepodnošljivo i odvratno, pa bi stoga njezino uljepšavanje predstavljalo iznevjerivanje zahtjeva za ustrajavanjem na istini. Ovdje se također nameću pitanja: (1.) na koji se način poimaju i razumiju pojmovi dobra (općeg dobra i individualnog dobra) i pravednosti; (2.) na koji je način razriješena antinomija zahtjeva za jednakošću i zahtjeva za pravednošću?¹⁸ O odgovoru na ta i srodna pitanja ovisi i odgovor na pitanje ostaje li neka filozofija u službi istine ili je iznevjerava radi služenja nečemu drugome.

Ilustracije radi, neki filozof može prihvatiti istinitost, odnosno utemeljenost Trazimahove definicije pravednosti kao prava jačega – bilo kao činjeničnu konstataciju bilo iz pragmatičnih (utilitarnih) razloga – znajući da u toj odredbi nema ništa od pravednosti, ali da može imati koristi od njezina potvrđivanja kao istinite (jer će mu vladar udijeliti neku sinekuru ili ga makar ostaviti na životu). U ovom drugom slučaju, od filozofije nije ostalo ništa, ona je pretvorena u sredstvo za apologiju opstojeće nepravde i za obmanjivačko proglašavanje nepravednosti pravednošću, u cilju učvršćivanja moći koja proizvodi nepravdu (a usput i za stjecanje neke apologetove koristi). No, što ako se spomenuta odredba prihvati kao činjenična konstatacija? Tu opet imamo dvije mogućnosti: prva, da je taj hipotetični trazimahovac rezignirano uvjeren u nemogućnost mijenjanja činjeničnog stanja, te druga, da je svoj uvid u faktičku dominaciju prava jačega popratio i uvidom u temeljitu lažnost

takve pravednosti. Ako je vjeran istini, on će taj uvid filozofijski elaborirati te na odgovarajući način i iskazati.

U posljednjem slučaju imamo posla s angažiranom filozofijom u užem smislu riječi. Takva se filozofija zalaže za opovrgavanje opravdanosti principa prava jačega. Na taj način angažirana filozofija postaje učinak one vrste filozofijske analize, refleksije i spekulacije¹⁹ koja osporava neke dominantne interese ili opovrgava neke dominantne (ili potencijalno dominantne) dogme i ideologeme. Tu filozofija ulazi u sukob s nositeljima ovozemaljskih ili transcendentno legitimiranih moći, zalažući se za njihovo ukidanje ili svođenje na mjeru prihvatljivosti. Dakako, kriterij prihvatljivosti sastoji se u prethodno stečenim

11

Usp. npr. Wolfgang Ullrich, *Was war Kunst? Biographien eines Begriffs*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt na Majni 2005., str. 124–143; Philip P. Wiener (ur.), *Dictionary of the History of Ideas. Studies of selected pivotal ideas*, sv. I, Charles Scribner's Sons, New York 1973., str. 108–111. Navedeno prema: <http://xtf.lib.virginia.edu/xtf/view?docId=DicHist/uvaBook/tei/Dic-HistI.xml;chunk.id=dv1-18;toc.depth=1;toc.id=dv1-18;brand=default;query=%22art%20for%20art%27s%20sake%22#1> (pristupljeno 1. 11. 2022.).

12

Usp. Walter Benjamin, »Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit«, u: Rolf Tiedemann, Hermann Schwenpöhner (ur.), *Gesammelte Schriften*, sv. I, Suhrkamp, Frankfurt na Majni 1980., str. 471–508.

13

Ibid., str. 508.

14

Usp. Timothy Cheek, »Mao and Maoism«, in: Stephen A. Smith (ur.), *The Oxford Handbook of the History of Communism*, Oxford University Press, Oxford 2013., str. 90–106, doi: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199602056.013.041>.

15

Ova formulacija (s dodatkom: *Tko nije s nama dobit će metak!*) pripisuje se Benitu Mussoliniju. Fašizam i nacizam – jednako kao i staljinizam – odbacuju koncept neutralne ili larpurlartističke umjetnosti, nerijetko i u kontekstu osporavanja »izopačene umjetnosti«. Usp. Birgit Schwarz, *Geniewahn. Hitler und die Kunst*, Böhlau Verlag, Wien – Köln – Weimar 2009. No, da bi se izbjeglo ono – koliko popularno, toliko i pogubno – izjednačavanje »dva totalitarizma«, valjalo bi uputiti na strukturne razlike između raznih oblika fašizma/nacizma i staljinizma/neostaljinizma. Za opsežniju argumentaciju usp. Lino Veljak, *Izazovi našeg vremena*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 2020., str. 11–21.

16

Valja napomenuti da takvo poimanje umjetnosti ne mora vrijediti za suvremene teorije i filozofije umjetnosti. Usp. Goran Sunajko, *Estetika ružnoga*, Naklada Breza, Zagreb 2018.

17

Isus Krist kaže: »Istina će vas osloboditi« (Iv 8,31–32). Postavlja se pitanje: je li ovdje moguća analogija s iskazima Rose Luxemburg o revolucionarnoj naravi govorenja istine? Pri čemu se ona, zanimljivo, poziva na reformističkog socijalista Ferdinanda Lassallea, tvrdeći da je takav govor najrevolucionarnije što se može činiti. Usp. Michael Brie, Jörn Schüttrumpf, *Rosa Luxemburg. Eine revolutionäre Marxistin an den Grenzen des Marxismus*, VSA-Verlag, Hamburg 2021., str. 30. Ova analogija boluje od mnogih slabosti, a da bi se mogla uzeti kao polazište za bilo koju ozbiljniju analizu – počevši od toga da je istina prema Isusu sadržana u njegovoj riječi, a prema Ferdinandu Lassalleu i Rosi Luxemburg u prokazivanju zatečenoga činjeničnog stanja. No, ona ipak upućuje na zbiljski karakter pojma istine kojoj filozofija služi (iako u navedenoj analogiji nije riječ o filozofiji): nema kompromisa s istinom. Opasnost od dogmatskog (religijski-fundamentalističkog ili pak sekularno-pozitivističkog) poimanja istine koja vrebata htijenje da se beskompromisno ustrajava na istini predstavlja posebnu temu, koju se na ovom mjestu smije tek naznačiti.

18

Usp. L. Veljak, *Izazovi našeg vremena*, str. 67 i dalje.

19

Ovdje se pod spekulacijom podrazumijeva ono značenje koje ovom pojmu reprezentativno pridaje Milan Kangrga. Usp. Milan Kangrga, *Filozofija i spekulacija. Od Fichtea do Marxa*, Službeni glasnik, Beograd 2010.

uvidima u opravdanost i smislenost pojedinog interesa, nekoga kompleksa interesa ili pojedine dogmatske i/ili ideologijske tvrdnje koja se analitički ili refleksivno iskazala neodrživom ili odjekom nereflektirane, pa stoga i nekritički prihvaćene, predrasude. Filozofija tako postaje djelatnost *denuncijacije*, dakako ne u smislu prokazivanja protivnika aktualne ili potencijalne vlasti niti u smislu uhođenja i razotkrivanja djela i ideja koji takvu vlast i s njome povezanu moć ugrožavaju, nego u smislu dosljednog razdvajanja istinitoga od lažnoga, valjanoga od nevaljanoga, pravednoga od nepravednoga.

No, ovdje se iznova srećemo s ozbiljnim poteškoćama. Vratimo se na onoga hipotetičnog trazimahovca, i to na onoga koji je uvjeren u utemeljenost definicije pravednosti kao prava jačega. U ovom našem misaonom eksperimentu on, međutim, nije rezigniran, nego je naprosto uvjeren u opravdanost i nužnost takve definicije pravednosti, te smatra kako je afirmacija dotične definicije u potpunom suglasju s filozofskim i filozofijskim zahtjevima umnosti. Međutim, u prostoru i vremenu u kojima se zatekao istovremeno dominiraju – u pravnoj, političkoj i društvenoj teoriji i praksi, u javnom mnijenju te, konačno, i u filozofiji – koncepti koji negiraju takvu definiciju i postavljaju ideju i zbiljnost pravde na temelje koji su suprotni Trazimahovoj definiciji. Zalažući se za oživotvorenje Trazimahova koncepta pravednosti, suprotno dominantnim idejama i društvenim praksama, suprotno i dominantnim moćima, naš trazimahovac elaborira jednu *angažiranu filozofiju*.

Dobronamjeran čitatelj može postaviti pitanje neće li naš trazimahovac biti proglašen luđakom kojega nitko ne uzima ozbiljno, pa bi stoga i ovaj misaoni eksperiment bio posve beskoristan. Manje dobrohotan čitatelj može pak pitati o tomu odakle uopće pomisao da se tematizira jedna takva besmislica poput ove hipotetičke pripovijesti o izmišljenom sljedbeniku sofista Trazimaha. Ove druge možemo uputiti na niz suvremenih – nipošto marginalnih – autora i autorica koji, doduše, ne zastupaju Trazimahovu definiciju pravednosti, ali elaboriraju koncepcije koje generički pripadaju upravo Trazimahovoj liniji povijesti nauka o pravednosti. Kao indikativan slučaj može se navesti opravdanje radikalnog egoizma u teoriji koju je elaborirala Ayn Rand.²⁰ A nije poznato da je bilo ozbiljnijih pokušaja proglašavanja ove ugledne i utjecajne autorice psihički poremećenom osobom. S druge strane, bilo bi u najmanju ruku preuzetno tvrditi da ona zna kako se egoizam ne može opravdati, ali to čini iz nekakvih lukrativnih razloga.

Nakon objavljivanja *Crnih bilježnica* nitko više ni ne može pretpostavljati, kao što su to neki svojedobno činili, da se Martin Heidegger 1933. godine²¹ angažirao na strani Nacionalsocijalističke stranke iz lukrativnih ili nekakvih pragmatičnih razloga. On je to očigledno činio iz svojega najdubljeg filozofskog uvjerenja. Vjerovao je da služi istini i to upravo u emfatičkom smislu istine kao razotkrivenosti (stgrč. ἀλήθεια). Koliko god to djelovalo paradoksalno, mora se reći da je Heidegger bio angažirani filozof i to ne tek u periodu političkog angažmana na Hitlerovoj strani.

Slijedi jednoznačan zaključak: pojam i pojava angažirane filozofije (u ovom užem smislu riječi) može imati različite – međusobno čak i radikalno suprotstavljene – konotacije. Odatle proizlazi i problematičnost razumijevanja termina *angažirana filozofija* kao komplimenta po sebi. Filozof koji se nije emancipirao od robovanja dogmama, predrasudama, ideologijama i iluzijama može biti koliko god se hoće iskreno i predano privržen bespoštednom raskrinkavanju obmana i razdvajanju istine od laži, pravednoga od nepravednoga, opravdanoga od neopravdanoga, dobra od zla, ali njegov filozofski anga-

žman ostat će u kobnoj sjenci nemoći razotkrivanja onih obmana od kojih se nije oslobodio ili pak neuspjeha u pronalaženju valjane mjere nadmašivanja antinomija i aporija s kojima smo suočeni. Kao primjeri takvog razrješenja i pronalaženja valjane mjere mogu poslužiti antinomije jednakost – pravednost i sloboda – jednakost, gdje se ta mjera može doseći samo izbjegavanjem dogmatski ukrućenih polova antinomije i njihovim dijalektičkim pomirenjem.

Lino Veljak

Gibt es eine unengagierte Philosophie?

Zusammenfassung

Hier wird die folgende Frage gestellt: gibt es überhaupt irgendeine unengagierte Philosophie? Nämlich, jede Philosophie, die überhaupt als echte Philosophie bewertbar ist, und nicht etwa als Ideologie, Dohistik oder Schwindel, sollte als Denken, das der Wahrheit treu bleibt, beschrieben werden, d. h. als eine im Dienst der Wahrheit engagierte Philosophie. Dagegen, diejenige Philosophie, die im Dienst einer weltlicher oder jenseitiger Macht antritt, darf man keineswegs als eine Philosophie bewerten. Doch, es wird noch eine Frage gestellt: Wäre es erlaubt, eine Parallele mit der sog. engagierte Kunst zu stellen? Die Antwort wird ermöglicht durch die Definition der Philosophie als die Tätigkeit des unnachsichtigen Dienstes zur Wahrheit.

Schlüsselwörter

Philosophie, Engagement, l'art pour l'art, Wahrheit, Dienst, Thrasymachus, Heidegger, Denunziation, Unnachsichtigkeit

20

Usp. Ayn Rand, *The Virtue of Selfishness. A New Concept of Egoism*, Signet Books, New York 1964. Sustavnu analizu ove problematike dao je Slobodan Sadžakov. Usp. Slobodan Sadžakov, *Egoizam. Etička studija o moralnim principima kapitalizma*, Mediterran Publishing, Novi Sad 2013.

21

Riječ je, dakako, o njegovu znamenitom »Rektorskom govoru«. Usp. Martin Heidegger, *Die Selbstbehauptung der Deutschen*

Universität, V. Klostermann, Frankfurt na Majni 1983. Hrvatski prijevod toga spisa objavljen je pod naslovom *Rektorski govor*, a prevela ga je i protumačila Dunja Melčić. Usp. Martin Heidegger, *Rektorski govor*, prev. Dunja Melčić, Matica hrvatska, Zagreb 1999. O Heideggerovu odnosu s nacizmom usp. Bernd Martin (ur.), *Martin Heidegger und das „Dritte Reich“*. *Ein Kompendium*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1989.